Josip Kalaica, *Porušeni katolički sakralni objekti bugojanskih župa u razdoblju od 1992. do 1997. godine.* Mostar: Hrvatski dokumentacijski centar Domovinskog rata u BiH, 2025., 278. str.

Knjiga Josipa Kalaice *Porušeni katolički sakralni objekti bugojanskih župa u razdoblju od 1992. do 1997. godine* predstavlja jedno od najvažnijih dokumentarnih svjedočanstava o ratnim stradanjima katoličkih svetinja u srednjoj Bosni. Ova opsežna knjiga nastala je kao rezultat višedesetljetnog istraživačkog rada, sabiranja arhivskih izvora i prikupljanja terenske fotodokumentacije koja obuhvaća razdoblje od početka ratnih razaranja 1992. do poslijeratnih godina kada su ruševine još uvijek govorile više od riječi.

Autor, poznat po svojem dugogodišnjem angažmanu na čuvanju istine o zadnjem ratu u BiH, u ovoj knjizi detaljno prikazuje sudbinu **četiriju** bugojanskih župa: sv. Ante Padovanskog u Bugojnu, Presvetog Srca Isusova u Glavicama, Srca Marijina u Skopaljskoj Gračanici, sv. Ilije Proroka u Kandiji, kao i mjesta koja pripadaju općini Bugojno, a crkveno su uključena u **župu Presvetog Srca Isusova u Pećinama** kraj Novoga Travnika.

Tekstom i stotinama autentičnih fotografija Kalaica prikazuje sustavno rušenje, paljenje, pljačku i oskvrnjivanje crkava, kapelica, župnih kuća i grobalja, ali i kasnije napore u njihovoj obnovi. Knjiga na slikovit, a istodobno tragičan način otkriva razmjere uništenja duhovne i kulturne baštine bugojanskih Hrvata.

Tematski okvir i sadržaj

Knjiga se otvara predgovorom Vinka kardinala Puljića, nadbiskupa vrhbosanskog u miru, koji s dubokim suosjećanjem ističe da knjiga nije samo spomenik prošlosti nego i poziv da se istina ne zaboravi. U uvodu sam autor naglašava da je motiv njegova višegodišnjeg rada bio potreba da se dokumentira i sačuva sjećanje – kako bi buduće generacije imale dokaz o tome što se dogodilo i kako bi istina bila dostupna, a ne prešućena.

U središnjem dijelu monografije nalazi se iscrpan prikaz stanja svake pojedine župe: od povijesnog nastanka, preko ratnih stradanja do današnje obnove. Posebnu dokumentarnu vrijednost imaju fotografije snimljene neposredno nakon razaranja – izgorjele crkve, srušeni zvonici, spaljeni oltari i oskvrnjena groblja, a potom i slike obnovljenih svetinja koje svjedoče o ustrajnosti vjerničkog naroda.

Kalaica ne piše iz ogorčenja, nego iz moralne potrebe za istinom. Njegov ton je smiren, ali neumoljivo dokumentaran. On ne ulazi u političke interpretacije, već činjenično pokazuje što se dogodilo –

prepuštajući čitatelju da sam prosudi o razmjerima i naravi zločina. Upravo zbog toga knjiga nadilazi lokalne okvire i postaje opće svjedočanstvo o uništavanju svetoga u ratu.

Značenje i poruka

Ovo djelo ima višestruku vrijednost: povijesnu, jer precizno bilježi razdoblje o kojem se malo sustavno pisalo; kulturnu, jer dokumentira nestajanje i obnovu sakralne baštine bugojanskoga kraja; duhovnu i moralnu, jer poziva na sjećanje, istinu, praštanje i trajno očuvanje identiteta.

Snažna vizualna komponenta knjige čini je jedinstvenim svjedočanstvom o razaranju i ponovnoj izgradnji. Svaka fotografija ujedno je dokument i molitva – poziv na poštovanje prema prošlosti, ali i na zahvalnost prema onima koji su, unatoč svemu, ponovno podizali porušene crkve i križeve.

Kao i u prethodnim autorovim radovima, u središtu nije samo tragedija nego i otpornost i vjera čovjeka. Kalaičina knjiga pokazuje da se, unatoč svemu, ono što je bilo razoreno može ponovno podići ako postoji zajedništvo, ljubav i vjera u smisao žrtve.

Zaključak

Porušeni katolički sakralni objekti bugojanskih župa u razdoblju od 1992. do 1997. godine knjiga je koja povezuje fotografiju, dokument i svjedočanstvo. Ona ne traži osvetu, nego istinu. Ne govori samo o rušenju kamenih zdanja nego i o rušenju duhovnih vrijednosti i pokušaju brisanja jednog naroda s njegovih ognjišta.

U svojoj biti, ovo je knjiga sjećanja i otpora zaboravu – djelo koje vraća dostojanstvo žrtvi i nadu u obnovu. Ona nas podsjeća da je obnova svetinja ujedno i obnova čovjeka te da se i na ruševinama može podići novi život ako postoji volja za istinom i pravednošću.

Kao što u predgovoru stoji, *„ljubav i žuljevite ruke uvijek će graditi, a nikada uništavati.“* Ova knjiga to u potpunosti potvrđuje.

Fra Tomislav Brković